Голові спеціалізованої вченої ради
з розгляду та захисту дисертації на здобуття
ступеня доктора філософії,
доктору юридичних наук, професору,
завідувачу кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Ользі ЛОТЮК

ВІДГУК
офіційного опонента
Бориславської Олени Марківни
на дисертацію Ольшевського Івана Петровича
на тему «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційної роботи Ольшевського Івана Петровича «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» зумовлена глибокими трансформаціями суспільних відносин, спричиненими збройною агресією, які безпосередньо впливають на механізми реалізації та гарантування основоположних прав людини. Право на освіту належить до фундаментальних прав людини, гарантованих Конституцією України (ст. 53), а також міжнародними актами, такими як Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Конвенція про права дитини тощо. Водночас умови воєнного стану істотно ускладнюють реалізацію цього права, що актуалізує питання ефективного конституційно-правового механізму його забезпечення.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила системні виклики у сфері освіти: руйнування освітньої інфраструктури, масове переміщення здобувачів освіти та педагогічних працівників, запровадження дистанційних і змішаних форм навчання. У цих

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 154-4/7
«16» 04 2026 р.

умовах постає питання належного виконання державою своїх позитивних зобов'язань щодо забезпечення доступності, якості та безпечності освіти.

Запровадження воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість встановлення певних обмежень прав і свобод людини, однак такі обмеження мають відповідати конституційним вимогам, зокрема принципам необхідності, пропорційності та правової визначеності. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання визначення меж допустимого втручання держави в реалізацію права на освіту та забезпечення його ефективного здійснення в умовах воєнного стану.

Дослідження конституційно-правових засад забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану має не лише прикладне, а й світоглядне та доктринальне значення, оскільки торкається базових категорій сучасного конституціоналізму - людської гідності, пропорційності обмежень прав і свобод людини і громадянина, позитивних обов'язків держави та меж її юрисдикції в умовах втрати ефективного контролю над частиною території.

Отже, актуальність дослідження зумовлена поєднанням практичної нагальності та теоретичної значущості. Адже з одного боку, воєнний стан створює безпрецедентні виклики для реалізації права на освіту, а з іншого - вимагає переосмислення конституційно-правових підходів до його забезпечення з урахуванням стандартів, закріплених у Конституції України та міжнародних зобов'язань держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Відповідність темі дисертації.

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у роботі наукових положень, висновків і рекомендацій є належними та переконливими, що забезпечено системним використанням методів наукового пізнання, зокрема коректним застосуванням порівняльно-правового, історико-правового та інших загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, а також широкою джерельною базою, яка охоплює Конституції України, національного законодавства та законодавства зарубіжних держав, міжнародних договорів,

практики Європейського суду з прав людини, правових позицій Міжнародного Суду ООН та релевантного зарубіжного досвіду.

Дисертація складається з двох розділів. У розділі 1 «Конституційне право кожного на освіту в умовах воєнного стану: загально-теоретичні засади» проаналізовано питання поняття та змісту конституційного права кожного на освіту, визначено особливості реалізації позитивних зобов'язань держави в умовах воєнного стану, а також досліджено межі допустимих обмежень права на освіту в цих умовах. Високої оцінки заслуговує те, що здобувач не лише формально звертається до практики Європейського суду з прав людини, але й послідовно інтегрує її у власну концепцію дослідження та аргументацію. Зокрема, коректно застосовано підходи Суду до тлумачення змісту статті 2 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, з урахуванням сформульованих ним критеріїв допустимого втручання у право на освіту («передбачено законом», «легітимна мета», «пропорційність»), а також правові позиції щодо забезпечення недискримінаційного доступу до освіти та гарантування його рівності.

У розділі 2 «Конституційно-правовий механізм забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні» досліджено генезу конституційно-правового забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні, нормативно-правовий механізм забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні, інституційно-правовий механізм забезпечення права на освіту в умовах війни в Україні. Підрозділи вирізняються належним рівнем наукової обґрунтованості, що досягається завдяки поєднанню глибокого доктринального аналізу, дослідження нормативно-правових актів та узагальнення практики їх застосування. Слід відзначити виважене використання практики Європейського суду з прав людини.

Наукові положення дисертації характеризуються внутрішньою логічною узгодженістю, аргументованістю та концептуальною новизною. Висновки випливають із проведеного аналізу і не мають декларативного характеру, що свідчить про належний рівень наукової культури здобувача. Автором

дисертаційної роботи продемонстровано здатність до системного дослідження проблематики.

Робота повністю відповідає темі дослідження, а її структура забезпечує розкриття досліджуваної проблематики у взаємозв'язку її теоретичних і прикладних аспектів. Виклад матеріалу логічний, мета дисертаційного дослідження досягнута. Дисертація є особистою авторською роботою, цілісною, завершеною щодо поставленої мети і визначених завдань.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у системному осмисленні трансформації змісту конституційного права на освіту в умовах воєнного стану. До основних здобутків автора належить формування цілісного підходу до розуміння цього права з урахуванням змін у функціонуванні держави, обсягу її позитивних обов'язків, а також специфіки правового режиму воєнного стану. Запропоновані положення поглиблюють наукові уявлення про динамічний характер конституційних прав та особливості їх реалізації в умовах кризових трансформацій.

Суттєвим науковим здобутком є обґрунтування взаємозв'язку права на освіту з людською гідністю та розширення змісту позитивних обов'язків держави в умовах збройного конфлікту. Переконливо доведено, що в умовах війни держава зобов'язана забезпечувати не лише формальну доступність освіти, але й реальні умови для її безперервності, включаючи створення безпечного освітнього середовища, впровадження альтернативних форм навчання та спеціальних механізмів підтримки вразливих категорій осіб.

Дисертант пропонує авторські дефініції об'єктивного і суб'єктивного права на освіту. Водночас наукову новизну становлять визначення додаткових структурних елементів цього права в умовах воєнного стану, зокрема, права на безперервність освіти, безпечне освітнє середовище, цифрову доступність, адаптивні форми навчання та інституційний супровід.

Дисертація містить ґрунтовний аналіз проблем забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на освіту. Обґрунтовано, що чинне законодавство України у цій сфері має фрагментарний і значною мірою декларативний характер, що створює передумови для свавільного обмеження прав таких осіб. Запропонована автором модель нормативно-правового забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами враховує міжнародні стандарти інклюзивної освіти.

Суттєвим здобутком є комплексний аналіз, проведений дисертантом, щодо забезпечення права на освіту в умовах тимчасової окупації. Автор довів відсутність «вакууму зобов'язань» держави навіть за умови втрати ефективного контролю над частиною території, а також сформулював систему позитивних обов'язків держави та держави-окупанта з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та Міжнародного Суду ООН.

Окремо слід відзначити критичний аналіз тенденції зміщення центру нормативно-правового регулювання з закону на підзаконні акти, що, як обґрунтовано доведено у дисертації, суперечить принципу верховенства права та не відповідає критеріям «якості закону» у розумінні практики Європейського суду з прав людини.

Практичне значення одержаних результатів є суттєвим. Запропоновані здобувачем зміни до Конституції України та галузевого законодавства мають системний характер і можуть бути використані у законотворчій діяльності. Сформульовані рекомендації щодо вдосконалення інституційного механізму забезпечення права кожного на освіту в умовах воєнного стану спрямовані на підвищення ефективності діяльності органів публічної влади України.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація виконана відповідно до встановлених вимог. Структура дослідження є логічною, отримані результати узгоджуються з поставленою метою і завданнями. Основні положення дисертації апробовані та відображені у відповідних публікаціях автора. Обсяг і зміст опублікованих праць відповідають вимогам щодо оприлюднення результатів дисертаційних досліджень.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Дисертаційна робота, маючи цілісний і завершений характер, водночас відкриває простір для наукової дискусії.

1. Автор дисертаційного дослідження обґрунтовує інструментальний характер категорії безпеки, заперечуючи її самостійний статус як суб'єктивного права. Водночас така позиція потребує додаткового теоретичного уточнення з огляду на практику Європейського суду з прав людини, де безпековий компонент дедалі частіше розглядається як невід'ємна складова змісту основоположних прав людини. Дискусійним залишається питання, чи не набуває право на безпечне освітнє середовище ознак самостійного елемента конституційного права на освіту, що потребує більш чіткого концептуального розмежування.

2. Здобувач обґрунтовано критикує тенденцію зміщення центру правового регулювання права на освіту на рівень підзаконних актів. Водночас у роботі недостатньо враховано об'єктивну необхідність оперативного нормативного реагування в умовах воєнного стану, що часто зумовлює застосування саме підзаконної форми регулювання. У зв'язку з цим потребує більш збалансованого висвітлення питання допустимих меж делегування регулятивних повноважень органам виконавчої влади.

3. З огляду на масштабність порушеної проблематики, доцільним видається подальше розширення порівняльного виміру дослідження, що дозволило б поглибити розуміння забезпечення права на освіту в умовах збройних конфліктів.

Викладені вище положення мають дискусійний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій (статті, тези) дає підстави констатувати, що воно виконане самостійно, з дотриманням принципу академічної доброчесності.

Наукові результати є оригінальними, відзначаються новизною та належним рівнем обґрунтованості. Ознак академічного плагіату чи інших порушень не встановлено.

Загальний висновок. Дисертація Ольшевського Івана Петровича – завершене, комплексне, самостійне дослідження, що містить новизну висновків, є цінним для науки конституційного права та для практики.

Дисертаційна робота Ольшевського Івана Петровича на тему: «Конституційно-правове забезпечення права на освіту в умовах воєнного стану» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (з наступними змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор - Ольшевський І.П. - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри конституційного
права Львівського національного
університету імені Івана Франка **Олена БОРИСЛАВСЬКА**

Підпис докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка засвідчую.

Вчений секретар Львівського національного
університету імені Івана Франка
Грабовецька Ольга Сергіївна

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 126-4/1
«16» 04 2026 р.